

О. О. Бичков,
аспірант кафедри менеджменту, НТУУ "КПІ"

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ РЕГУЛЯТОРИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

У статті представлено результати системної класифікації соціальних та економічних регуляторів розвитку підприємств. Обґрунтовано ключові соціально-економічні регулятори та їх функції у світлі ідей забезпечення сталого розвитку промислових підприємств.

The results of system classification of social and economic development enterprises regulators are suggested in this work. The core socio-economic regulators and their functions in the area of sustainable development of industrial enterprises are substantiated by author.

Ключові слова: розвиток підприємства, регулятори розвитку, соціальні та економічні регулятори розвитку.

Key words: development of enterprise, regulators of development, social and economic regulators of development.

ВСТУП

Сучасні умови господарювання характеризуються динамічними змінами, зростанням складності та рівнем комплексності соціально-економічних проблем, які необхідно вирішувати вітчизняним підприємствам. Зумовляють ці причини процеси глобалізації, соціалізація економіки, бурхливий розвиток інновацій, інтелектуалізація праці, перманентні зміни в політичній та економічній системі нашої держави.

Управління діяльністю підприємства в таких умовах різко ускладнюється, виникає гостра необхідність ідентифікації регуляторів, визначання яких дозволяє скерувати певний процес, діяльність, налагодити системність, порядок, взаємодію окремих складових соціально-економічного механізму розвитку підприємства.

Виявлені завчасно тенденції, ризики, можливості та загрози, сильні та слабкі сторони підприємства дозволяють не тільки вирішити існуючі проблеми, але і використати можливості та зміни, які відбуваються в зовнішньому середовищі, раціонально використовувати обмежені ресурси, обирати нові напрями розвитку підприємства в майбутньому.

Незважаючи на значний обсяг напрацювань вітчизняних вчених у сфері розвитку соціально-економічних систем, серед яких варто виділити роботи М. Афанасьєва [1], В. Бесєдіна [2], В. Геєця [3], В. Гриньової [4], О. Амоші [5], М. Кизима [6], О. Новікової [7], В. Пономаренка [8], О. Пушкаря [8], зазначимо, що недостатньо дослідженими залишаються аспекти управління розвитком підприємств в умовах посилення невизначеності та непередбачуваності зовнішнього середовища. Це актуалізує проведення досліджень у напрямі ідентифікації системи регуляторів, яка дозволяла б скерувати діяльність підприємства у відповідь на зростаючі соціально-економічні та еколого-техногенні виклики.

Метою дослідження є узагальнення теоретико-методологічних положень розвитку підприємств та формування на цій основі сукупності соціально-економічних регуляторів розвитку підприємств.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження наукових підходів та концепцій щодо ефективного управління соціально-економічним розвитком підприємств дозволили визначити проблеми теоретичного та прикладного характеру, які уповільню-

Таблиця 1. Соціальні регулятори розвитку підприємства та їх функції

Регулятори		Регуляторні функції
Зовнішні регулятори	Держава	Реалізація соціальної політики, яка б сприяла сталому зростанню науково-технологічного потенціалу, поліпшенню добробуту населення та соціального клімату в державі
	Податкова система	Запровадження податкових пільг, цільових субсидій, щоб стимулювати соціальний розвиток підприємства
	Ринок праці	Відтворення практики соціальних відносин і системи цінностей соціального інституту; важливого значення набувають процеси зайнятості населення, підвищенням відтворювальної функції заробітної плати
	Система соціального захисту	Захист від безробіття, надання допомоги непрацездатним верствам населення, поєднання державної і страхової системи соціального захисту
	Система суспільних соціальних фондів	Формування і розвиток найбільш важливих для суспільства якостей індивідів незалежно від їх особистих доходів
	Соціальне партнерство	Формування механізмів узгодження суспільних інтересів, спроможних гарантувати еволюційний розвиток держави, запобігати масштабним внутрішнім потрясінням і забезпечувати соціальний мир та злагоду
	Засоби масової інформації	Розвиток свідомості мас, кожної особи через збирання, опрацювання і розподілення інформації в масовому масштабі, на основі закономірностей, що панують у суспільстві
	Профспілки	Участь у формуванні соціально-економічної політики, розробленні проєктів законів та інших нормативно-правових актів з соціально-трудових питань
	Інноваційно орієнтована соціальна політика	Розвиток соціально-трудових відносин; забезпечення прийнятних умов праці; розвиток соціальної інфраструктури фірми; формування інноваційно орієнтованої організаційної культури; забезпечення соціального захисту співробітників; забезпечення якості життя персоналу
	Система управління	Координування та регулювання соціально-економічного впливу управлінських рішень на результати діяльності підприємства та інтереси зацікавлених сторін
Внутрішні регулятори	Корпоративна соціальна відповідальність	Впровадження соціальних програм в економічній, соціальній та екологічній сферах, спрямованих на задоволення очікувань зацікавлених сторін
	Корпоративне пенсійне забезпечення	Розроблення пенсійної програми; економічне обґрунтування кошторису витрат; забезпечення реалізації пенсійної програми
	Соціальна справедливність	Організація, регулювання та впорядкування суспільного життя і поведінки людей в економічній сфері
	Інвестиційна активність	Розвиток програм соціального інвестування як форми реалізації корпоративної соціальної відповідальності на підприємстві
	Соціальні комунікації	Формування соціального середовища в організації; налагодження ефективної стратегічної взаємодії організації з зацікавленими в її діяльності групами
	Корпоративна культура	Формування корпоративного клімату, який сприяв би реалізації принципів корпоративної соціальної відповідальності; закріплення морально-етичних цінностей організації щодо взаємодії з «внутрішніми» та «зовнішніми» зацікавленими сторонами
	Профспілки	Захист прав працівників; регулювання індивідуальних та колективних трудових спорів
	Інтелектуальний капітал	Розвиток компетентній персоналу для забезпечення гармонізації цілей підприємства з інтересами стратегічних стейкхолдерів
	Корпоративне громадянство	Як форма соціальної відповідальності бізнесу передбачає порівняння поведінки компанії з поведінкою громадян, які несуть відповідальність та мають зобов'язання перед державою

Таблиця 2. Економічні регулятори розвитку підприємства та їх функції

Регулятори	Регуляторні функції	
Зовнішні регулятори	Державне регулювання	Реалізація економічної політики, яка сприяла б сталому зростанню науково-технологічного потенціалу, поліпшенню добробуту населення, підвищенню якості життя населення. Розвиток інституціонального середовища у напрямі посилення координування взаємодії суб'єктів господарювання для забезпечення соціально орієнтованого розвитку економіки держави
	Державна амортизаційна політика	Стимулювання зростання інвестицій. Саме амортизаційні відрахування посідають головне місце серед джерел самофінансування завдяки синхронності обігу основних фондів і формуванню амортизаційного фонду, зменшенню схильності до кон'юнктурних коливань, пов'язаних з результатами господарської діяльності
	Податкова система	Запровадження податкових пільг, цільових субсидій, щоб стимулювати соціально-економічний розвиток підприємства
	Система ціноутворення	Стимулювання росту обсягу виробництва; підвищення якості продукції і зниження витрат на її виробництво; підтримання прийняттого рівня доходів товаровиробників; забезпечення розширеного відтворення у всіх сферах промислового комплексу
	Фінансово-кредитна система	Фінансово-кредитна система є важливим елементом успішного функціонування економічної системи. Особливо зростають значення та роль фінансово-кредитної системи в реалізації соціально орієнтованих ринкових відносин. Завдяки успішному функціонуванню фінансів та кредитів підвищується ефективність суспільного виробництва, здійснюється державна фінансова політика
	Банківська система	Регулювання розподілу ресурсів, потрібних для впровадження інноваційних проєктів; управління інноваційною активністю кредитних інститутів у напрямі забезпечення стабільного та безпечного соціально-економічного розвитку суспільства
	Планування та прогнозування	Планування як специфічний вид управлінської діяльності спрямоване на вибір оптимальної альтернативи розвитку об'єкта управління, розраховано на певний проміжок часу
	Матеріальне стимулювання	При здійсненні матеріального стимулювання працівників необхідно враховувати наступне: взаємозв'язок з виконаною роботою, досягнутими результатами кількості і якості роботи; співвідношення різних форм матеріального стимулювання між собою; простоту, ясність та чіткість системи стимулювання відносно заохочення та покарання; характер сприйняття матеріального стимулювання виконавцями робіт; послідання матеріального стимулювання з іншими видами керівництва (організаційним впливом)
	Органи управління	Координування та регулювання соціально-економічного впливу управлінських рішень на результати діяльності підприємства та інтереси зацікавлених сторін
	Внутрішні регулятори	Інноваційна політика
Інвестиційна політика		Інвестиційна політика підприємства характеризується напрямками здійснення інвестицій; обсягами інвестування за відповідним напрямком; місцем здійснення інвестицій. Обґрунтування оптимальних параметрів інвестиційної політики підприємства відіграє надзвичайно важливу роль у формуванні його конкурентоспроможності та ефективного функціонування
Виробничий потенціал		Забезпечення оптимального рівня завантаженості виробничих потужностей; прискорення темпів технологічного оновлення виробництва
Система збуту		Система збуту товару – одна з найважливіших у маркетинговій політиці підприємства. У збутовій політиці маркетологи торкають питань вибору найбільше оптимального каналу збуту, методу збуту товару, що при ефективному використанні безсумнівно збільшить прибуток компанії
Зовнішньоекономічна діяльність		Джерелом формування ефективності зовнішньоекономічної діяльності держави загалом є процеси, які відбуваються на підприємстві. Важливою умовою успішного функціонування підприємства, де експорт або імпорт є основним видом діяльності, є створення досконалої системи оцінки результатів експортно-імпортних операцій, рівень яких характеризується ефективністю їх здійснення

ють ефективний розвиток підприємств в сучасних економічних умовах.

Розвиток підприємства як соціально-економічної системи визначається характером змін, які в них відбуваються. Розвиток підприємства є результатом змін внутрішнього та зовнішнього середовища, взаємодії об'єктів та суб'єктів управління. Важливим аспектом розвитку підприємства є напрям розвитку. Розвиток може бути прогресивним, якщо зміни, які відбуваються на підприємстві, мають висхідний характер — від нижчого до вищого, від простого до складного. Регресивні зміни чинять деструктивний вплив на результати діяльності підприємства та його соціально-економічні характеристики.

Управління керованим розвитком підприємства здійснюється за допомогою методів, інститутів, інструментів та регуляторів. Під регулюванням розуміють процес встановлення необхідної для роботи взаємодії частин механізму для отримання бажаних результатів, досягнення потрібних показників [1]. Соціально-економічні регулятори — це важелі, що впливають через механізм інтересів на учасників економічних процесів, суб'єктів господарювання. Під регулятором також розуміють механізм реакції на значення індикатора [10].

Регулювання — це форма впливу на діяльність підприємств з метою забезпечення підтримки їх функціонування в умовах розвитку певних економічних відносин та взаємозв'язків. Регулювання здійснюється за допомогою відповідних інструментів, що впливають на господарюючий об'єкт: податкова політика, цінова політика, кредитно-грошова система, зовнішньоекономічна політика та регулювання організаційного характеру (умови створення підприємств, об'єднань, форми інтеграції).

Для досягнення здійснення соціально-економічного розвитку підприємств держава використовує пряме та непряме регулювання. Пряме регулювання здійснюється за допомогою прийнятих законодавчих актів і дій виконавчої влади, що ґрунтуються на цих актах. Непряме регулювання здійснюється з використання таких економічних важелів, як: ставки податків, надання пільг тощо). Соціально складова розвитку підприємства регулюється програмами і методами підвищення якості трудового життя персоналу (робочий час, режим роботи, організація та безпечні умови праці, заробітна плата, забезпечення житлом, охорона здоров'я, оздоровлення і відпочинок, надання соціальних послуг, доступ до культурних цінностей, виробнича демократія організація самоуправління. Сукупність соціальних регуляторів розвитку підприємств представлено в табл. 1.

Соціальні регулятори відображають сукупність соціально орієнтованих відносин підприємства із зацікавленими сторонами у зовнішньому та внутрішньому соціальному середовищі. У внутрішньому соціальному середовищі — це персонал, соціально-трудова відносина, умови праці, соціальна інфраструктура фірми, організаційна культура, соціальний захист працівників. Зовнішнє соціальне середовище визначається соціально значущою діяльністю та формуванням відносин з суб'єктами стратегічної взаємодії.

Дія соціальних регуляторів безпосередньо пов'язана з функціонуванням економічних регуляторів розвитку підприємства. Найважливішими серед зовнішніх економічних регуляторів є такі: державне регулювання, державна амортизаційна політика, податкова система, система ціноутворення, фінансово-кредитна система, банківська система (табл. 2). До внутрішніх економічних регуляторів нами віднесені: планування та прогнозування, матеріальне стимулювання, органи управління; інноваційна політика, інвестиційна політика, виробничий потенціал, система збуту, зовнішньоекономічна діяльність.

Економічний розвиток підприємства регулюється за допомогою виробничої, фінансової, інноваційної, кад-

рової та інших стратегій і програм. Економічні й правові методи регулювання використовуються в різних сферах виробництва та управління з метою створення сприятливих умов для розвитку господарських одиниць усіх форм власності, підтримки підприємництва, забезпечення інфраструктури, стимулювання орієнтації та ефективного функціонування ринкової ділової активності, створення умов мотивації виробництва і недопущення його спаду, зміцнення фінансово-кредитної системи, здійснення заходів щодо недопущення розвитку інфляційних процесів, створення механізму переходу одних форм власності в інші і навпаки, стимулювання науково-технічного прогресу, інвестицій і структурної перебудови у визначенні курсів і переливання капіталів та ін.

ВИСНОВКИ

За сучасних умов розвитку економіки України вельми актуальними стають питання ефективного регулювання розвитку вітчизняних підприємств. Поряд із традиційними підходами до забезпечення ефективності розвитку підприємств недостатньо дослідженими є аспекти цілеспрямованого управлінського впливу на результати діяльності підприємств через систему відповідних соціальних та економічних регуляторів.

У процесі системного аналізу фундаментальних положень теорії розвитку підприємств та практики діяльності підприємств визначено та обґрунтовано сукупність зовнішніх і внутрішніх соціально-економічних регуляторів розвитку підприємств, їх функції, що є передумовою проведення подальших досліджень щодо оцінювання впливу виявлених соціально-економічних регуляторів на показники ефективності діяльності підприємств.

Література:

1. Афанасьев Н.В. Управление развитием предприятия: монография / Н.В. Афанасьев, В.Д. Рогожин, В.И. Рудыка. — Харьков: Изд. дом "ИНЖЕК", 2003. — 184 с.
2. Бесєдін В. Створення, становлення і трансформація системи планування в Україні // Економіка України. — 2002. — № 5. — С. 4—9.
3. Геєць В. М. Інноваційні перспективи України / В. М. Геєць, В. П. Семиноженко. — Харків: Константа, 2006. — 272 с.
4. Гриньова В. М., Козирєва О. В. Соціально-економічні проблеми інноваційного розвитку підприємств: монографія / В. М. Гриньова, О. В. Козирєва. — Харків: ВД "Інжек", 2006. — 192 с.
5. Инновации в производстве: социальный-экономический аспект / А. И. Амоша, Н. А. Лобанов, А. Н. Саломатина и др. — К.: Наукова думка, 1992. — 192 с.
6. Кизим М. О. Управління створенням і розвитком видатної корпорації: монографія / М. О. Кизим, А. А. Пилипенко, І. В. Ялдин. — Харків: ВД "Інжек", 2007. — 208 с.
7. Новікова О. Ф. Соціальна орієнтація економіки: механізми державного регулювання: моногр. / О. Ф. Новікова, С. М. Гринецька, А. А. Шамілева / НАН України. Ін-т економіки пром.-ті. — Донецьк, 2009. — 220 с.
8. Пономаренко В. С. Методы и модели финансового обеспечения развития предприятий: монография / В. С. Пономаренко, А. И. Пушкар. — Харьков: ХГЭУ, 1997. — 160 с.
9. Великий тлумачний словник української мови (з додат. і доповн.) / Укл. І. логов. Ред. В. Т. Бусел. — К.; Ірпінь: ВТФ "Прун", 2005. — 1728 с.
10. Індикативне макроекономічне планування [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://pidruchniki.com.ua/12780212/menedzhment/indikativne_makroekonomichne_planuvannya.

Стаття надійшла до редакції 27.06.2011 р.